

Козинець О.Г.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

Кот В.В.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА США

Статтю присвячено дослідженню та виявленню особливостей проведення президентських виборів у найбільш розвинутій та демократичній державі сьогодення – Сполучених Штатах Америки. Попри такий статус Сполучених Штатів, їх виборча система далеко не ідеальна, адже за понад трьохсотрічне існування самої держави вона майже не зазнала змін, у зв'язку з чим накопичила значні недоліки, що нині особливо загострюються. Проблеми виникають через самий підхід до виборів, адже під час виборів Президента США, на відміну від багатьох держав, застосовується виключно непряма виборча система, що не зазнавала змін, ще з перших виборів у 1789 році. Багато критики стосується саме такого підходу до проведення виборів, зважаючи на його не зовсім демократичні, на думку багатьох науковців, інструменти. Їх виборча система, особливо в XXI столітті, почала давати збій, оскільки кандидат, який отримував більшість підтримки населення, не міг заручитися підтримкою колегії виборників, у зв'язку з чим постають питання про застарілість, недемократичність та ігнорування думки більшості населення.

Такий стан речей зумовив мету статті – дослідити сутність, характерні риси та особливості проведення виборів президента США, вказати на основні недоліки, що супроводжують цю процедуру.

Автори досліджують поняття та сутність виборів як прямого волевиявлення народу, що наділяє певну особу, сукупність осіб або владу легітимністю, яка дозволяє провадити державну політику без особливих труднощів та за повної підтримки населення. Досліджується поняття та два основні види виборчих систем як сукупності правил та законів, що визначають порядок проведення виборів. Проаналізовано історичні аспекти, характерні риси, позитивні та негативні моменти виборчої системи Сполучених Штатів на прикладі президентських виборів.

Дослідження дозволяє дійти висновку, що сучасна виборча система США, попри відверті недоліки, продовжує існувати з огляду на зацікавленість маленьких штатів та Республіканської партії США в її збереженні як єдиного механізму впливу штатів на вибори та можливість партії вигравати президентські вибори навіть за відсутності більшості голосів виборців. Авторі пропонують запозичити механізм «праймериз» у виборчу систему України як додатковий механізм залучення громадян у виборчі процеси в нашій державі.

Ключові слова: вибори, виборча система, непрямі вибори, президент США, праймериз, колегія виборників.

Постановка проблеми. Питання виборчої системи є досить цікавим та дискусійним. Як правило, кожна демократична держава прагне максимально задовольнити потреби населення в чесних та справедливих виборах, використовуючи при цьому різноманітні системи їх проведення. Особливо цікавою наразі є виборча система Сполучених Штатів Америки (далі – США), сутність якої закріплена в Конституції США і яка за правовими підходами класифікується як непряма, де обирає не населення, а обрані цим населенням виборники. Така система має власні переваги та недоліки, останні особливо загострилися з 2000-х років

і зумовлені постійною конкуренцією Демократичної партії з Республіканською.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній літературі питання виборчої системи США і непрямих президентських виборів загалом є малодослідженим. Можна виділити роботи тільки таких науковців, як А.А. Моренчук, І.Л. Георгізова, В.А. Мацканюк, О.В. Новикова

Постановка завдання. В Україні постійно змінюється виборче законодавство, тоді як у США воно майже незмінне понад 200 років. Тому досвід виборів США потрібно досліджувати. Він цікавий тим, що визначає певні переваги своєї

виборчої системи, що можуть застосовувати під час проведення виборів у нашій країні, а також це можливість більше дізнатися про особливості застосування виборчих систем на практиці в країні, яка вважається «стовпом» демократії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибори – це важливий складник будь-якої демократичної держави. Безперешкодність їх проведення визначають, у якій мірі країну можна вважати демократичною, адже вибори часто можуть використовуватися як прикриття в авторитарних та тоталітарних державах, тому вони просто перетворюються на фікцію. Д.Л. Вітюк та О.А. Павлюх наголошують на тому, що вибори є однією з основних форм безпосередньої участі громадян в управлінні справами держави і суспільства [1, с. 116]. Через вибори відбувається формування представницьких органів влади, органів місцевого самоврядування. Не менш важливою сутністю виборів є процес легітимізації влади, тобто влада в очах громадян стає вповноваженою виконувати всі державні функції. Цією важливою ознакою виборів не можна нехтувати, оскільки на історичному прикладі можна визначити, що нелегітимна в очах власних громадян влада перестає бути вагомою силою всередині держави, навіть власні громадяни перестають її поважати. Таку ситуацію ми можемо спостерігати в Білорусі, де влада сфабрикувала результати виборів, чим втратила легітимність в очах громадян. О.М. Бориславська наголошує, що вибори – це особлива процедура формування органів публічної влади або надання повноважень посадовій особі, що здійснюється через голосування правомочних осіб за умови, що на кожен мандат, який заміщується, претендує декілька кандидатів [1, с. 116].

Сукупність правил та законів, що визначають порядок проведення виборів, становлять виборчу систему. Ця категорія вживається в широкому та вузькому розумінні. У першому випадку виборчу систему визначають як сукупність відносин, які формуються в процесі волевиявлення громадян щодо формування державних органів та докорінних питань громадського життя, що ґрунтується на певних правових і демократичних принципах [2, с. 120]. У широкому сенсі М.І. Ставнійчук під виборчою системою визначає систему суспільних відносин, що охоплюють порядок організації і проведення виборів представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2, с. 120]. Як показує історичний досвід, серйозні зміни в суспільному

житті загалом та в окремих її частинах неодмінно стосуються виборчої системи.

Загалом, можна виділити два основних типи виборів, шляхом яких формуються державні органи, а саме прямі та непрямі вибори. Перший тип властивий більшості країн, оскільки громадяни безпосередньо обирають посадових осіб, представницькі органи без формування іншого колегіального органу, що «відбирає» їх право обирати владу у своїй країні. Менш поширеним типом є непрямі вибори, за яких громадяни обирають лише виборників або інший орган, що наділяється певним колом повноважень для обрання державних органів та посадових осіб. Остання система застосовується на виборах президента США.

Непрямі вибори Президента США – це досить складний та багатогранний процес, що має власні специфічні риси, які відрізняють його від загальносвітового досвіду. Загалом, тільки вибори президента в США є непрямыми, а всі інші органи обираються лише способом прямих виборів. Така специфіка зумовлена положеннями Конституції США, яка закріплює непряму систему, що, як уважали її автори, може забезпечити рівноправність усередині країни та позбутися негативних ризиків, які має пряма система голосування. Відповідно до ст. 2 Конституції США виконавча влада належить Президенту. Він обіймає свою посаду протягом чотирьох років разом із віцепрезидентом, обраним на той самий термін [3]. Конституція також визначає основні вимоги до кандидата в президенти: громадянство США, отримане за народженням (можна вважати певною дискримінацією за ознакою отримання громадянства, однак для американців важливо, щоб президент був уродженцем їхньої країни, а не іншої), вік 35 років, право голосу, ценз осілості не менше 14 років. Посаду президент США обіймає не більше двох термінів (раніше обмежень не було, але фактично кожен президент за традицією, що пішла від Джорджа Вашингтона, перебував на посаді не більше двох термінів, звичайно, якщо така особа була переобрана, а поправка про заборону обіймати посаду більше двох термінів зумовлена перебуванням на посаді три строки підряд Франкліном Рузвельтом, оскільки останні вибори, в яких він брав участь, припали на часи Другої світової війни). Термін каденції становить 4 роки. Організація виборів покладена на політичні партії, а безпосереднім голосуванням займається місцева влада. На відміну від України, де строки виборів, як правило, не перевищують

90 днів, можна сказати, що в США вибори тривають цілий рік. А.А. Моренчук та О.В. Новиков виділяють такі етапи виборчого процесу, як відбір кандидата, коли політичні партії вирішують, кого слід висунути як свого представника й на чію користь слід організувати виборчу кампанію; номінація, коли влада вирішує, які прізвища будуть фігурувати у виборчих бюлетенях; власне вибори, коли виборець повинен віддати свій голос одному з кандидатів [4, с. 2].

Початковою стадією виборчого процесу є «праймериз». Це своєрідні вибори серед прихильників певної партії, що голосують за кандидата, який, на їхню думку, має стати кандидатом у президенти, або делегатів, яких уповноважують самостійно вирішувати питання про те, який кандидат є найбільш достойним. І.Л. Георгізова вважає, що метою «праймериз» є виявлення найбільш конкурентоспроможного кандидата, який користується підтримкою більшості виборців-однопартійців претендента на відповідну посаду, а отже, здатний більш ефективно представляти партійний електорат на виборах [5, с. 119]. Уперше попередні вибори були проведені в 1842 р. На законодавчому рівні вперше закріплено обов'язковість «праймериз» у 1903 р., хоча деякі науковці вважають, що обов'язковість попередніх виборів була закріплена лише після 1912 р. (у зв'язку зі скандалом, що спалахнув тоді в Республіканській партії) [5, с. 119].

Так, у результаті внутрішнього партійного голосування шляхом підкупу та інших махінацій (як вважає дехто) був висунутий Вільям Тафт, хоча значною підтримкою користувався Теодор Рузвельт. Останній, образившись на партію, створив власну і пішов на вибори самостійно, у результаті чого обидві партії програли Вудро Вільсону з Демократичної партії. Відтоді обидві партії вирішили відмовитися від внутрішньопартійної корумпованої системи відбору кандидатів і затвердити нову прогресивну систему «праймериз», що враховуватиме інтереси та думки громадян, котрі безпосередньо голосують за кандидатів.

Попередній етап починається в рік президентських виборів навесні, коли визначаються дві головні партії США – Демократична та Республіканська. «Праймериз» у штатах відбуваються в різні терміни, перший день припадає на вівторок, а вівторок, коли відбувається розподіл найбільшої кількості голосів, має назву «супервівторок». Переможців у кожному штаті визначають на основі складної формули, за якою відбувається розподіл делегатів, що повинні проголосувати за кандидата на загальних зборах партії, що від-

буваються, як правило, влітку (червень-липень). На загальних зборах партії відбувається голосування, і перемагає той кандидат, що набрав більше половини голосів усіх виборників (у демократів – 3912 виборників, у республіканців – 2549, але цифри постійно змінюються). З моменту висунення кандидатів у президенти починається основний етап передвиборної кампанії: кандидати представляють свої передвиборні програми, беруть участь у дебатах, що транслюються на всю країну, їздять по країні і збирають мітинги на свою підтримку. Щодо останньої діяльності кандидатів, то кандидати від демократів, як правило, не витрачають свій час та гроші на штати, де традиційно підтримують республіканців (Техас, Кентукі, Небраска), зважаючи на значну кількість сільського населення в таких штатах, що переважно голосує за республіканців, а республіканці ж не витрачають сили та гроші на штати традиційно демократичної спрямованості (Каліфорнія, Нью-Йорк, Вермонт).

Остання стадія виборчого процесу – власне голосування, що відбувається (згідно з конституцією США) першого вівторка після першого понеділка листопада (у 2020 році це було 3 листопада). Така норма продиктована історичними реаліями, оскільки 200 років тому населення було здебільшого сільським, а саме в листопаді закінчуються польові роботи, тому це ідеальний час для проведення виборів. Нині ця норма залишається лише як данина традиції. Відповідно до законодавства США зазначається, що не може бути обмежень у праві брати участь у голосуванні ні за ознаками раси, кольору, ні за соціальним статусом, а також заборонено позбавляти права голосу у зв'язку з допущеними помилками в офіційних документах, які надають право голосувати, а також «проводити будь-яку перевірку грамотності як умови набуття права голосу на всіх виборах» [5, с. 120]. Участь у голосуванні є добровільною, хоча деякі штати практикують застосування штрафу за участь у виборах. Також виборці мають відповідати віковому цензу (18 років) та цензу осілості (6 місяців – 1 рік (усе залежить від штату)) [5, с. 119].

У день проведення виборів громадяни голосують не за кандидата, а за колегію виборників, що й обиратиме президента. Колегія виборників складається з 538 осіб [6, с. 625]. Кожна партія в окремому штаті висуває єдиний список виборників. Голосування відбувається за списком загалом. Якщо партія набирає відносну більшість голосів у межах одного штату, то в колегію виборників обирається весь її список.

Колегія виборників утворюється так: кожен штат у колегію обирає стільки виборців, скільки від нього в сумі обирається сенаторів і представників у Конгресі (наприклад, Каліфорнія представлена в Конгресі 55 представниками, серед яких є 2 сенатори і 53 представники) [6, с. 625]. Кількість таких представників змінюється кожні 10 років, коли проводиться перепис населення. Партія, яка контролює законодавчі органи штату на початку нового десятиліття, встановлює межі округів із виборів на пости легіслатури штату і депутатів Конгресу, які залишаються незмінними до нового перепису населення в наступному десятилітті. Така система має купу ризиків, оскільки партія, що має більшість, може розподілити округи таким чином, що підтримка однієї партії буде меншою за іншу. Така ситуація особливо загострюється в штатах, що не мають єдиної політичної спрямованості (Флорида, Пенсильванія, Огайо), тому партія, що здобула там більшість, намагатиметься забезпечити собі подальшу перемогу.

Для перемоги в президентських перегонах необхідно здобути 270 і більше голосів виборників. Якщо жоден кандидат не набере більшості голосів колегії виборників, то президента з трьох кращих за результатами виборів кандидатів обирає Палата представників Конгресу. Колегія виборників є досить суперечливою структурою, яка має як переваги, так і недоліки. Як перевагу наводять таку традиційну тезу, що через малообізнаність та нецікавість програм кандидатів просте населення не може обрати достойного кандидата, а виборники ж наділені правом голосувати за кандидата, який, на їхню думку, є найкращим, хоча сучасне законодавство штатів поступово обмежує це право, тому виборники повинні голосувати за кандидата, що отримав більшість у штаті. Тих же, хто відходить від такого правила, називають «невірними виборниками», їх можуть оштрафувати або посадити у в'язницю за відступ від волі народу. Основним недоліком є ігнорування думки більшості, що вже траплялося в історії США (президентські вибори 2000 р. та 2016 р.). Це означає, що особа, яка набрала більшість голосів виборців, може не виграти вибори, оскільки кількість виборників є недостатньою для перемоги через перемогу в штатах, що надають невелику кількість виборників. У сучасних умовах систему непрямих виборів найбільше бажає зберегти Республіканська партія, для якої це єдиний можливий варіант виграти вибори, оскільки динаміка останніх десятиліть показує зростання рівня під-

тримки демократів. День голосування виборників відбувається на 41-й день після дня всенародного голосування. З цього моменту залишається лише формальна процедура – затвердження результатів виборів у Конгресі США.

Так звана спільна сесія (joint session of the US Congress) з підрахунку голосів виборників відбувається о 13:00 за східним часом 6 січня в Палаті представників. Головує на спільному засіданні віцепрезидент США, котрий і веде засідання, але в низці випадків засідання може вести тимчасовий президент Сенату. Сенат та Палата представників призначають по двоє осіб, що відповідають за підрахунок голосів. Результати виборів зачитуються на засіданні перед конгресменами за кожним штатом окремо в алфавітному порядку. Конгресмени можуть виступити проти результатів виборів в окремому штаті, що вважатиметься прийнятим лише за умови, якщо його підтримають по одному члену від кожної з палат Конгресу. У разі висунення заперечення і підтримання його відповідно до вимог, які висуюються, палати розходяться для проведення дебатів, після чого проводиться голосування. Щоб результати були анульовані, необхідне підтримання заперечення обома палатами Конгресу. Якщо заперечень немає або всі заперечення відхиляються, голова оголошує результати голосування та вказує, кого обирають президентом та віцепрезидентом, засідання оголошується завершеним.

За всю досить тривалу історію виборів президента США заперечення майже не висувалися. Так, можна згадати лише чотири випадки, два з яких відбулися 6 січня 2021 р. Так, уперше цієї процедурою скористалися у 1969 р. щодо голосування одного з виборників із Північної Кароліни. Другий – у 2005 р., коли вирішували питання щодо анулювання результатів у штаті Огайо. Мабуть, найвідомішим є випадок, що стався 6 січня 2021 р., коли були висунуті заперечення щодо результатів голосування в штатах Аризона та Пенсильванія. Так, прихильники тодішнього президента Дональда Трампа, підігріті палкими промовама про фальсифікацію виборів та вкрадену перемогу, захопили на деякий час будівлю Капітолія, через що засідання обох палат перервано на тривалий час. Лише вночі 7 січня результати виборів були остаточно затверджені.

Також сучасна історія знає випадки, коли заперечення відхилялися через відсутність підтримки сенатора. Наприклад, 2000 р., коли демократи заперечували перемогу Джорджа Буша-молодшого в штаті Флорида, однак віцепрезидент США

Альбер Гор відкинув усі заперечення. Інший випадок стався у 2017 р., коли демократи виступали проти перемоги Дональда Трампа в тих штатах, де до цього перемагали демократи (Вісконсин, Мічиган, Огайо). Однак Джозеф Байден також відкинув усі заперечення через відсутність його підтримки сенатором.

Після затвердження результатів голосування Конгресом США залишається лише провести церемонію інавгурації. Вона відбувається 20 січня. Її проводять публічно на сходах будівлі Капітолія у Вашингтоні. Після церемонії інавгурації новий президент вирушає до Білого дому, щоб розпочати свій чотирирічний термін на посаді.

Висновки. Вибори – це важливий складник будь-якої демократичної держави, без якого влада не може вважатися легітимною в очах власних громадян. Сукупність законів та норм, що регулюють порядок проведення виборів, складають виборчу систему, особливості якої залежать від кожної держави окремо та від її історичних традицій. Найменш поширеним типом виборів є непрямі, що, як уважають деякі науковці, обмежують право громадян вибрати та сформувати органи державної влади та вибрати особу, що стане офіційним

главою держави. Ми розглянули особливості непрямой виборчої системи на прикладі виборів президента США.

Так, процедура виборів Президента США має досить складну та багатогранну структуру. Така модель існує через данину історичній традиції та складну процедуру внесення змін до Конституції США, чим користуються штати, які належать до аграрних і дають найменшу кількість голосів виборників. На їхню думку, перехід до прямих виборів позбавить такі штати впливу на результати виборів, тобто про них забудуть, адже обирати будуть штати з великою кількістю населення. Не меншу зацікавленість у збереженні дійсної системи має Республіканська партія, для якої існування непрямих виборів уже чи не єдина можливість вигравати вибори на посаду президента США. Стійкість системи виявляється в продовженні існування колегії виборників та проведенні «праймериз».

Україна може перейняти досвід проведення «праймериз», що допоможе укріпити позиції сильних партій, зорієнтувати їх на постійний діалог із виборцями, а також розширить участь останніх у політичному житті країни.

Список літератури:

1. Вітюк Д.Л. Вибори як форма безпосередньої демократії: теоретико-правовий аспект. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 115–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2019_10_25 (дата звернення: 20.09.2021).
2. Мохончук Б.С. Щодо визначення поняття виборчої системи. *Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина* : зб. тез наук. доп. і повідомл. II Міжнар. наук.-практ. конф. (6 груд. 2013 р., м. Полтава). Харків, 2013. С. 119–122. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15207> (дата звернення: 20.09.2021).
3. Конституція США 1787 р. URL: <https://www.archives.gov/foundingdocs/constitution-transcript> (дата звернення: 20.09.2021).
4. Моренчук А.А. Особливості президентських виборів у США. *Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції* (м. Луцьк, 15–16 листопада 2016 р.). Луцьк : Вежа-Друк, 2016. С. 84–88. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11303/1/Моренчук%20А.А..pdf> (дата звернення: 16.09.2021).
5. Гергізова І.Л. Виборча система США: переваги та недоліки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2013. Випуск 21. Частина II. Том 1. С. 118–121. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/853/1/ВИБОРЧА%20СИСТЕМА%20В%20США.pdf> (дата звернення: 16.09.2021).
6. Мацканюк В.А. Особливості непрямих президентських виборів США. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 624–627. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5/144.pdf> (дата звернення: 16.09.2021).

Kozynets O.G., Kot V.V. FEATURE OF THE US PRESIDENTIAL ELECTION

The article is devoted to the study and identification of the peculiarities of the presidential election in the most developed and democratic country today – the United States. Despite the status of the United States, its electoral system is far from perfect, as it has remained virtually unchanged for more than three hundred years, and has accumulated significant shortcomings that are particularly acute today. Problems arise primarily because of the approach to the election itself, because unlike many states today, the US presidential election uses only an indirect indirect electoral system, which has not changed since the first election in 1789. Many criticize this approach to the election, due to its certain undemocratic, according to many scholars, tools.

Their electoral system, especially in the 21st century, began to fail because the candidate who received the majority of the population's support could not secure the support of the electorate, raising questions about the obsolescence, undemocracy and disregard of the majority.

This state of affairs has determined the purpose of this article – to explore the nature, characteristics and features of the US presidential election and to point out the main shortcomings that accompany this procedure.

The authors explore the concept and essence of elections as a direct expression of the will of the people, giving a person, group of people or government in general legitimacy, which allows public policy without much difficulty and with the full support of the population. The concept and two main types of electoral systems as a set of rules and laws that determine the order of elections are studied. The historical aspects, characteristics, positive and negative aspects of the United States electoral system are analyzed on the example of their presidential election.

The authors conclude that the current US electoral system, despite its obvious shortcomings, continues to exist due to the interest of small states and the Republican Party in maintaining it as the sole mechanism for influencing the election and the party's ability to win presidential elections even without a majority vote. The authors propose to borrow the mechanism of "primaries" in the electoral system of Ukraine, as an additional mechanism to involve citizens in the electoral process in our country.

Key words: *elections, election system, indirect elections, President of the United States, primaries, electoral college.*